

بررسی عوامل موثر در ترویج و توسعه‌ی رفتار سبز دانشجویان در دانشگاه‌های سبز ایران

علی فغانی^۱، مسعود بیژنی^۲، ناصر ولی‌زاده^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی‌ارشد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.

^۲ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.

^۳ دانش‌آموخته دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.

نام نویسنده مسئول:

مسعود بیژنی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸

چکیده

مدارک زیادی در رابطه با نگرانی برای مسائل مربوط به محیط‌زیست را می‌توان در دست نوشته‌ها، نشریات و بایگانی‌های تاریخی یافت. بسیاری از مشکلات محیط‌زیستی در فقدان عوامل موثر محیط‌زیستی و ضعف فرهنگی - رفتاری در زمینه ارتباط انسان و طبیعت ریشه دارند. پی بردن به عوامل تاثیرگذار در ترویج و توسعه‌ی رفتار سبز نسل جوان و تحصیل کرده از قبیل دانشجویان بر جستگی بیشتری دارد. دانشجویان در سنی قرار دارند که می‌توانند مجلب شوند که محیط‌زیست در وضع نامساعدی به سر می‌برد و محتاج برداشتن گام‌هایی جدی برای حل مشکلاتش می‌باشد. در این بین نقش دانشگاه‌ها پررنگ‌تر از همیشه خواهد شد که باید بر پایه علوم و پژوهش‌های صورت گرفته عوامل تاثیرگذار را در این مباحث رو مورد بررسی و اجرایی کند. به همین منظور در این پژوهش سعی شده تا با بررسی این عوامل تغییری در روند کار دانشگاه‌ها علی‌الخصوص دانشگاه‌های سبز ایجاد شود تا دانش و درک قشر پیشرو جامعه روندی مثبت ایجاد کرده که در ادامه باعث پیوند میان جامعه و محیط‌زیست در تمامی وجوه زندگی نمود پیدا کند.

واژگان کلیدی: رفتار سبز، دانشگاه سبز، توسعه پایدار، نگرش و باور و دانش زیست-محیطی.

مقدمه

در پاسخ به رشد نگرانی‌های همگانی در خصوص نتایج بلندمدت تخریب محیط‌زیست و تغییرات آب‌وهوایی و همچنین تهدیدات آنها برای رشد و سودآوری اقتصادی، سازمان‌ها در سراسر جهان به‌طور فعالانه در حال توسعه مسئولیت اجتماعی خود در قبال محیط‌زیست و حفظ نگهداری آن می‌باشند [۸]. وقایع و رخداد‌های تلخ در حوزه محیط‌زیست در سال‌های اخیر، بر نگرانی‌ها و بیم‌ها در خصوص زیست‌بوم افزوده است. مشکلات محیط‌زیستی جهانی درباره منابع طبیعی، آلودگی هوا، آب، خاک، از بین رفتن تنوع زیستی، انقراض موجودات، افزایش بلاها و حوادث طبیعی زندگی مردم جهان را با چالش‌های جدید و جدی‌ای مواجه کرده است، چالش‌هایی که متأثر از فعالیت‌های انسانی در نقاط مختلف کره زمین بوده است. ایران نیز در شرایط خوبی قرار ندارد بنابر گزارش خبرگزاری علم و فناوری، ویرانی سالانه ۱۵ هزار از جنگل‌های ایران، سدسازی بی‌رویه با وجود ۱۶۰ مخزن خالی از آب، خشکی قریب به ۶۷ درصد از مساحت تالاب‌های کشور و در نهایت، آلودگی هوای کشور که به کاهش رتبه عملکرد زیست‌محیطی کشور در اکثر شاخص‌ها از سال ۹۵ تا ۹۷ منجر شده است، بیانگر ضرورت توجه بیش‌ازپیش عوارض زیست‌محیطی فعالیت‌ها در جامعه است [۵]. با وجود تلاش‌های گسترده‌ای که تاکنون در زمینه‌ی کاهش اثرات جانبی و بازگشتی تخریب محیط‌زیست صورت گرفته، می‌توان گفت که فعالیت‌های بشر همچنان باعث برهم زدن توازن محیط‌زیست می‌شوند. اثر رفتار انسان و فناوری بر نظام محیط‌زیستی زمین از زمان انقلاب صنعتی در حال رشد بوده و از ۵۰ سال اخیر، این روند سرعت بیشتری گرفته است [۴۷].

بررسی‌ها نشان می‌دهند که بسیاری از مشکلات محیط‌زیستی در فقدان عوامل موثر محیط‌زیستی و ضعف فرهنگی-رفتاری در زمینه ارتباط انسان و طبیعت ریشه دارند. در حقیقت، بسیاری از مشکلات محیط‌زیست امروزه به طور مستقیم یا غیرمستقیم نتیجه رفتارها و تمایلات رفتاری نامطلوب انسانی است و با وجود تمامی پیشرفت‌های فناورانه که بشر در مسائل مرتبط با محیط-زیست صورت داده است، به نظر می‌رسد تا زمانی که عوامل موثر در رفتار محیط‌زیستی را مورد بررسی قرار ندهیم و این دستاوردها منجر به تمایل و رفتار پایدار محیط‌زیستی تبدیل نگردد پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در این زمینه حاصل نخواهد شد [۱۰]. افراد هر جامعه بر حسب شرایط و مقتضیات ویژه اجتماعی، فرهنگی و شخصیتی خود، برخورد (یا رفتار) متفاوتی نسبت به محیط‌زیست دارند. این رفتارها ممکن است مثبت، محیط‌زیست‌گرایانه و مسؤولانه باشند، یا برعکس، منفی و مخالف محیط‌زیست باشند [۳۲]. در این راستا، می‌توان گفت که هر نوع رفتاری که دسترسی به مواد یا انرژی در محیط‌زیست و یا ساختار و پویایی در زیست‌بوم را تغییر دهد، رفتار محیط‌زیستی است [۴۹]. این در حالی است که رفتار سبز اشاره به رفتاری دارد که کوچکترین ضرری به محیط‌زیست نمی‌رساند و حتی دارای مزایایی برای آن است [۴۶، ۴۲].

پی بردن به عوامل تاثیرگذار در ترویج و توسعه‌ی رفتار سبز نسل جوان و تحصیل کرده از قبیل دانشجویان برجستگی بیشتری دارد. دانشجویان در سنی قرار دارند که می‌توانند مجاب شوند که محیط‌زیست در وضع نامساعدی به‌سر می‌برد و محتاج برداشتن گام‌هایی جدی برای حل مشکلاتش می‌باشد. محیط دانشگاه می‌تواند جوی را فراهم آورد که آنان مسایل مرتبط با محیط‌زیست را فرا گیرند و آن را به بحث بگذارند و از این طریق، مشوق رفتارهای مناسب با محیط‌زیست در جامعه باشند [۵۱]. در حوزه سازمان و مدیریت، رفتارهای فردی و جمعی که سازگار با پایداری محیط‌زیست باشند، "رفتارهای سبز"^۱ نامیده می‌شوند که یک جزء ضروری برای پایداری محیط‌زیست به شمار می‌آید [۱]. بنابراین برای دستیابی به پایداری محیط‌زیست، تقویت رفتارهای محیط‌زیست‌گرایانه‌ی^۲ گروه‌های تأثیرگذاری از قبل دانشجویان باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد. به گونه‌ای که تلاش شود تا این رفتارها با اهداف زیست‌محیطی سازمان‌ها تطابق بیشتری داشته باشند. کشاورزی حرفه‌ای است که ارتباط تنگاتنگی با محیط-زیست دارد. اگر فعالیت‌های کشاورزی از قبیل مصرف سموم و شخم مناسب زمین به‌صورت غیرعلمی و بدون نظارت انجام شود، سبب زیان‌های غیرقابل جبرانی به محیط‌زیست می‌شود. بنابراین لازم است که دانشجویان کشاورزی چه در هنگام تحصیل در دانشگاه و چه بعد از دانش‌آموختگی که به عنوان رابطان یا مجری اصلی بخش تحقیقات و اجرا عمل خواهند کرد، دارای تمایلات و دغدغه محیط‌زیستی و مطلوب باشند. این امر در نهایت علاوه بر این که منجر به درگیر شدن عملی افراد در فعالیت‌های

¹ Green behaviors

² pro-environmental behaviors

محیط‌زیستی خواهد شد، می‌تواند بر رفتار پایداری محیط‌زیستی فعالیت کشاورزی تأثیر بسزایی داشته باشد. بنابراین، دانشجویان، پیشگامان نوپذیر و کنشگران فعال در عرصه‌ی دگرگونی‌های اجتماعی‌اند و انتظار می‌رود با توجه به خطرهای جدی و تخریب‌کننده‌ای که گریبان‌گیر محیط‌زیست در جامعه‌ی امروزی است، رفتاری بهنجار و متناسب با الزامات دانش نوین داشته باشند و بتوانند با رفتار محیط‌زیستی سنجیده و مناسب، شرایط لازم را برای ترویج مستقیم و غیرمستقیم رفتار محیط‌زیستی مطلوب در جامعه فراهم سازند [۲۹].

در همین باب [۲۴]، در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه بین دانش زیست‌محیطی و رفتارهای محافظت از محیط‌زیست" به این نتیجه رسیدند دانشجویانی که واحدهایی در زمینه محیط‌زیست گذرانده‌اند (یعنی بهداشت محیط و جغرافیای طبیعی) رفتارهای محیط‌زیست‌گرایانه بیشتری در مقایسه با دانشجویانی که واحدهایی در این زمینه نگذرانده‌اند (یعنی روانشناسی و تاریخ) نشان می‌دهند. میان نگرش انسان - مداری و رفتار حفاظت از محیط‌زیست، رابطه مثبت و معنی‌دار به دست نیامده است. از طرفی میان نگرش محیط - مداری و رفتار حفاظت از محیط‌زیست رابطه مثبت معنی‌دار و با بی‌اعتنایی رابطه منفی و معنی‌دار مشاهده شد. [۳۲]، به بررسی "رابطه میان کنش اخلاقی و رفتار محیط‌زیستی" پرداختند. هدف این پژوهش بررسی رابطه برخی متغیرهای جمعیت‌شناختی و همچنین رابطه میان سازه‌های مدل کنش عقلانی با رفتارهای محیط‌زیستی بود. نتایج نشان داد که میان سازه‌های مدل با رفتار محیط‌زیستی همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ به طوری که میان باورهای رفتاری و رفتارهای محیط‌زیستی، میان باورهای هنجاری و رفتار محیط‌زیستی، میان نگرش‌های محیط‌زیستی و رفتار محیط‌زیستی و میان هنجارهای ذهنی و رفتار محیط‌زیستی و میان قصد انجام رفتار و رفتار محیط‌زیستی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. [۱۶]، در بررسی "رابطه ارزش زیست‌محیطی و رفتارهای زیست‌محیطی" دریافته‌اند که برخلاف بسیاری از پژوهش‌های تجربی پیشین که در سایر مناطق جهان انجام شده، در جامعه آماری مورد بررسی، رابطه معنی‌داری بین ارزش زیست‌محیطی چه ارزش از نوع نظام‌مند و چه از نوع رفتاری و رفتار زیست‌محیطی وجود نداشت [۳۱]، در پژوهشی با عنوان "بررسی دانش و نگرش محیط‌زیستی دانشجویان زنجان" به این نتیجه دست یافتند که اکثریت دانشجویان (۷۱/۸ درصد) دارای نگرشی مساعد در خصوص محیط‌زیست هستند ولی در مقابل ۷۸/۲ درصد آنها از نظر دانش محیط‌زیستی در حد متوسط می‌باشند. متغیرهای سن، تعداد واحد گذرانده و منابع اطلاعاتی مورد استفاده با سطح دانش و نگرش دانشجویان دارای رابطه معنی‌داری بودند و نیز رابطه مثبت و معنی‌داری بین دانش و نگرش دانشجویان دانشکده‌های علوم پایه و انسانی مشاهده گردید در حالی که این رابطه برای دانشجویان دانشکده کشاورزی منفی و معنی‌دار بود. [۳]، در بررسی "عوامل فرهنگی مؤثر بر رفتارهای معطوف به حفظ محیط‌زیست" نشان داد که متغیرهای احساس مسؤلیت، اخلاق اجتماعی، آموزش و ارزش‌های سنتی و دینی بر حفظ محیط‌زیست و رفتارهای زیست‌محیطی مؤثر بودند. این در حالی است که رابطه معنی‌داری بین هنجار شخصی با رفتار زیست‌محیطی وجود نداشت. [۲۶]، در پژوهشی با عنوان "رابطه دانش محیط‌زیستی با رفتار محیط‌زیست‌گرایانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا: نقش میانجی‌گری نگرش محیط‌زیستی" نشان داد که نگرش محیط‌زیستی تأثیر مثبتی بر رفتار محیط‌زیستی دانشجویان دارد و علاوه بر این هر دو نوع دانش محیط‌زیستی عینی و ذهنی با رفتار محیط‌زیستی رابطه مثبت و معنی‌داری دارند. [۳۰]، در پژوهشی با عنوان "ارزیابی عوامل مؤثر بر رفتار سبز" در بین ۱۷۰ نفر در شرکت پتروشیمی اصفهان از طریق پرسشنامه مورد مطالعه قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که متغیرهای حمایت سازمانی درک شده، رفتار شهروندی سازمانی، تعهد سازمانی و رضایت کارکنان بر رفتار سبز تأثیر مثبت و معناداری دارند. متغیر مسؤلیت اجتماعی درک شده نیز بر رفتار سبز تأثیر مثبت و معناداری دارد. [۱۵]، پژوهشی با عنوان "بررسی نگرش و رفتار مسوولانه دانشجویان نسبت به محیط زیست. مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه استان مازندران" نشان داد که بین نگرش و رفتار محیط‌زیستی رابطه مثبت وجود دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که نگرش و رفتار محیط‌زیستی بر حسب جنسیت با هم متفاوت است و رفتار و جنسیت رابطه معنی‌داری با یکدیگر دارند. [۱۴]، در پژوهشی با عنوان "مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی (مطالعه مناطق شهری و روستایی شهرستان سنندج"، نشان دادند که بین محل سکونت، وضعیت تأهل، گروه سنی، آگاهی، سطح تحصیلات (رابطه معکوس) و رفتار زیست‌محیطی رابطه وجود دارد ولی بین جنسیت و رفتار زیست‌محیطی رابطه‌ای وجود ندارد. [۲۸]، در پژوهشی با عنوان "تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست‌محیطی شهری: مطالعه موردی، شهر اصفهان، ۱۳۹۱" دریافته‌اند که افراد مسن و زنان رفتارهایی مانند تفکیک زباله و استفاده از وسایل

حمل و نقل مناسب را بیشتر از مردان انجام می‌دهند. [۵۲]، در پژوهشی با عنوان "اهمیت آموزش زیست محیطی در عوامل تعیین کننده رفتار سبز: رویکرد فراتحلیلی" به بررسی عوامل موثر بر رفتار زیست محیط گرایانه (رفتار مصرف انرژی، گرمای جهانی و بازیافت) در قالب ۴ رویکرد انگیزشی، آموزشی، درون فردی (آگاهی و نگرش) و برون فردی (نرم اجتماعی) پرداختند. نتایج حاصل نشان داد که آموزش زیست محیطی محرک اصلی رفتار بوده و تأثیر مثبت و معناداری بر رفتار سبز دارد. نیز عوامل درون فردی تأثیر مثبتی داشته اما عوامل بین فردی و انگیزش تأثیر کمتری بر ایجاد رفتار سبز داشتند. [۴۵]، در پژوهشی با عنوان "رفتار زیست محیط گرایانه و زیست محیطی" در مطالعه رفتار زیست محیط گرایانه نشان داد که عوامل مؤثر بر رفتار زیست محیط گرایانه در سه حوزه طبقه بندی می‌شوند. این طبقه بندی شامل عوامل درونی (ویژگی‌های کیفی، ویژگی‌های انگیزشی و توانایی ذهنی فرد در ارتباط با طبیعت)، عوامل خارجی (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی و قانونی) و عوامل ارتباطی بین فرد و طبیعت (نیازهای زیست محیطی) می‌باشد. همچنین وی بیان می‌کند که آموزش، درک کلی به افراد در ارتباط با محیط زیست و انجام رفتار زیست محیطی خواهد داد. و نیز نتیجه گرفتند که بین سطح تحصیلات و رفتار زیست محیط گرایانه سبز رابطه معنی داری وجود دارد. [۳۷]، در پژوهش فراتحلیلی به بررسی عوامل اجتماعی و روانشناسی مؤثر بر رفتار زیست محیطی پرداختند. نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری نشان داد که نیت ۲۷٪ واریانس رفتار محیطی را تشکیل می‌دهد و نگرش، کنترل رفتار درک شده و هنجار اخلاقی پیش بینی کننده نیت رفتاری (۵۲٪ واریانس) و آگاهی از مسئله، هنجار اجتماعی و استنباط داخلی نیز پیش بینی کننده‌های نرم اخلاقی (۵۸٪ واریانس) می‌باشند و رابطه مستقیمی بین نگرش و احساس گناه، رابطه مستقیم بین رفتار درک شده و نگرش و نیز رابطه مستقیمی بین آگاهی با احساس گناه، نرم اخلاقی، نرم اجتماعی و استنباط داخلی وجود دارد. بنابراین در پژوهش حاضر نظر به ضرورت حفاظت از محیط زیست در راستای بهبود و جهت‌دهی تمایلات زیست محیطی به بررسی عوامل مؤثر در ترویج و توسعه رفتار سبز دانشجویان در دانشگاه‌های سبز، که یکی از مهمترین ابعاد پایداری محیط زیستی در آموزش عالی و دانشگاه‌های سبز و جامعه کشاورزی می‌باشد پرداخته شده است.

روش تحقیق

این مطالعه رویکردی کیفی داشته و روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی و به شیوه مطالعه اسنادی (مطالعات موجود در رابطه با بررسی عوامل مؤثر در ترویج و توسعه رفتار سبز دانشجویان در دانشگاه‌های سبز ایران) به تعریف انگاشت‌های اصلی پرداخته شده و به تبیین و تحلیل عوامل مؤثر بر ترویج و توسعه رفتار سبز پرداخته شده است.

تعریف مفاهیم کلیدی

رفتار سبز: رفتار سبز اشاره به رفتاری دارد که کوچکترین ضرری به محیط زیست نمی‌رساند و حتی دارای مزایایی برای آن است [۴۶، ۴۲].

دانشگاه سبز: دانشگاه سبز، دانشگاهی است که در تمام فعالیت‌های آن اعم از آموزشی و پژوهشی و تمامی خدمات موجود (امور اداری، مالی، آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و ...)، دیدگاه بهداشتی، ایمنی و حفاظت از محیط زیست و استفاده کارآمد بهینه از منابع و مواد مصرفی بتواند در تحقق اهداف توسعه پایدار جامعه مورد تأکید و عمل قرار گیرد [۱۱].

هنجارهای محیط زیستی: هنجارها هنگامی به وجود می‌آیند که یک عمل، بازخورد بیرونی مشابهی برای تعداد زیادی از افراد دارد [۱۴].

دانش محیط زیستی: اطلاعات افراد در مورد معضلات محیطی، عوامل مؤثر در گسترش این معضلات و اطلاعات در مورد آن چیزی که افراد می‌توانند برای بهبود این وضعیت انجام دهند، می‌شود [۱۷].

جایگاه دانشگاه‌ها در آموزش همگانی محیط‌زیست و توسعه پایدار

بدیهی است آموزش‌ها و فرهنگ‌سازی زیست‌محیطی زمانی به تحکیم اخلاق زیست‌محیطی در جامعه منجر می‌گردد که بر پایه تحقیقات و پژوهش کافی بنا شده باشد و از آن طریق برنامه‌ها و فعالیت‌های در حال اجرا بر اساس اصول علمی و روش‌های اثربخش دنبال گردد. در شرایط فعلی دانشگاه‌های کشور به ضرورت انجام تحقیقات کاربردی در زمینه فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی توجه شایانی ندارند و تحقیقات انجام شده در این زمینه از نظر کمی و کیفی بسیار ناچیز است. ضمناً در زمینه آموزش محیط‌زیست چه از نظر تلفیق آموزش‌های زیست‌محیطی در همه رشته‌های تحصیلی به نحوی که فارغ‌التحصیلان حداقل مهارت کاربردی و نگرش زیست‌محیطی مرتبط با حرفه خود را کسب نماید، اقدامات انجام شده ناکافی است [۱۳].

هدف دانشگاه سبز

به طور کلی هدف تاسیس دانشگاه سبز، پیاده‌سازی مدیریت سبز در دانشگاه می‌باشد. این مدیریت را می‌توان به معنای هدایت بهینه مجموعه‌ای از مطالعات و اقدامات جامع، هدفمند و مستمری به حساب آورد که در سطوح مختلف دانشگاه صورت می‌گیرد تا وضعیت دانشگاه را در جهت نیل به وضعیت دانشگاه سبز ارتقاء و تداوم بخشد. مدیریت سبز دانشگاه زیر نظر ریاست دانشگاه و توسط یک کمیته متشکل از افراد آگاه به اصول پایه زیست‌محیطی (کمیته سبز) جهت دسترسی به اهداف عمده زیر اجرا می‌شود: ایجاد چارچوب ارزیابی زیست‌محیطی و اقتصادی دانشگاه، ایجاد بانک اطلاعات مصارف و هزینه‌های انرژی و مواد دانشگاه، تدوین راهکارهای مختلف صرفه جویی مصارف انرژی و مواد از طریق تغییرات فناوری در دانشگاه، طراحی، توسعه و کاربرد مدل بهینه انرژی دانشگاه و کاربرد آن در دانشگاه، بررسی و ایجاد تغییرات جهت بهبود فضای اداری و آموزشی دانشگاه [۹].

دانشگاه سبز خود را موظف به انجام تمامی طرح‌ها و برنامه‌هایی می‌داند که در راستای اهداف آن بوده و از حیثه اختیارات آن خارج نباشد. از جمله این وظایف، می‌توان به این موارد اشاره نمود: شناسایی وضع موجود مصرف انرژی، آب، مواد اولیه و همچنین بررسی میزان ضایعات، تبیین سیاست‌ها و راهکارهای اجرایی در خصوص اعمال مدیریت سبز در دانشگاه، تهیه دستورالعمل‌ها، راهنماهای اجرایی و چک لیست‌های کاهش مصرف برای واحدهای مختلف دانشگاه، تهیه راهنما و دستورالعمل‌های مختلف در زمینه اشاعه فرهنگ زیست‌محیطی و اطلاع‌رسانی مناسب در سطح دانشگاه، حمایت از پایان‌نامه‌ها و طرح‌های دانشجویی مرتبط با مسایل زیست‌محیطی دانشگاه، برگزاری سمینارها، نشست‌های تخصصی، کارگاه‌های آموزشی، سخنرانی‌های علمی، جشنواره‌ها و مسابقات و... [۲۳].

دانشگاه سبزهای سبز ایران

در پی هماهنگی‌های به عمل آمده بین وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان حفاظت از محیط‌زیست در رابطه با ضرورت و بهره‌برداری پایدار از منابع و حفظ محیط‌زیست و نگرش زیست‌محیطی به توسعه، طرح دانشگاه سبز در سال‌های اخیر مد نظر قرار گرفته است. بر اساس سایت گرین متریک لیست دانشگاه‌های سبز ایران به شرح ذیل می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱- لیست دانشگاه‌های سبز در ایران (سایت گرین متریک، ۲۰۲۰)

ردیف	نام دانشگاه	رتبه در ایران	رتبه در جهان
۱	دانشگاه زنجان	۱	۵۴
۲	دانشگاه کاشان	۲	۹۷
۳	دانشگاه پژوهشگر اردبیلی	۳	۲۰۷
۴	دانشگاه علوم پزشکی کاشان	۴	۲۳۹
۵	دانشگاه الزهرا	۵	۲۵۳
۶	دانشگاه رازی کرمانشاه	۶	۲۶۳

۳۱۱	۷	دانشگاه گیلان	۷
۳۱۸	۸	دانشگاه اصفهان	۸
۳۳۷	۹	دانشگاه فردوسی مشهد	۹
۳۶۴	۱۰	دانشگاه یاسوج	۱۰
۳۷۱	۱۱	دانشگاه صنعتی شاهرود	۱۱
۳۷۴	۱۲	دانشگاه حکیم سبزواری	۱۲
۳۹۷	۱۳	دانشگاه اراک	۱۳
۴۷۷	۱۴	دانشگاه یزد	۱۴
۴۸۹	۱۵	دانشگاه تهران	۱۵
۵۲۱	۱۶	دانشگاه تربیت معلم شهید رجایی	۱۶
۵۳۸	۱۷	دانشگاه صنعتی اراک	۱۷
۵۵۰	۱۸	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۱۸
۵۵۱	۱۹	دانشگاه تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان	۱۹
۵۵۴	۲۰	دانشگاه صنعتی امیرکبیر	۲۰
۵۵۸	۲۱	دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز	۲۱
۵۶۴	۲۲	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات	۲۲
۵۸۰	۲۳	دانشگاه تربیت مدرس	۲۳
۵۹۶	۲۴	دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	۲۴
۶۱۸	۲۵	دانشگاه بوعلی سینا	۲۵
۶۳۵	۲۶	دانشگاه بیرجند	۲۶
۶۳۹	۲۷	دانشگاه شیراز	۲۷
۶۵۶	۲۸	دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان خوراسگان	۲۸
۶۵۹	۲۹	دانشگاه خلیج فارس	۲۹
۶۶۹	۳۰	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری	۳۰
۶۷۰	۳۱	دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل	۳۱
۶۸۰	۳۲	دانشگاه صنعتی شریف	۳۲
۷۰۱	۳۳	دانشگاه خوارزمی	۳۳
۷۱۹	۳۴	دانشگاه علوم پزشکی زنجان	۳۴
۷۴۲	۳۵	دانشگاه تبریز	۳۵
۸۰۱	۳۶	دانشگاه اردکان	۳۶
۸۰۶	۳۷	دانشگاه شهید بهشتی	۳۷
۸۲۰	۳۸	مؤسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو	۳۸
۸۵۹	۳۹	دانشگاه فنی و حرفه‌ای	۳۹
۸۸۹	۴۰	دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی	۴۰
۹۰۹	۴۱	دانشگاه جامع علمی کاربردی	۴۱

عوامل تاثیرگذار بر ترویج و توسعه رفتار سبز

بی تردید، ریشه اصلی بسیاری از رفتارهای تخریبی علیه محیط زیست به عوامل متعددی از جمله عدم آگاهی نسبت به پیامدهای تخریب، نحوه برخورد صحیح با محیط زیست و بویژه اطلاعات تخصصی ناکافی درباره شیوه رفتار با محیط و نحوه اعمال مدیریت همساز با محیط زیست در فعالیتهای انسانها برمی گردد [۲۰]. توسعه پایدار فرآیندی است که با سازماندهی و تنظیم رابطه انسان و محیط و مدیریت بهره برداری از منابع و محیط زیست، دستیابی به تولید فزاینده و مستمر، زندگی مطمئن، امنیت غذایی، عدالت و ثبات اجتماعی را تسهیل می نماید. این نوع از توسعه، دارای ابعاد متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و محیطی است. در اندیشه نوین توسعه پایدار، همه چیز در پیوند با بعد توسعه زیست محیطی، مدنظر قرار می گیرد. در حال حاضر، توسعه پایدار شامل حفاظت و بهسازی محیط زیست، استفاده صحیح از منابع طبیعی و بهره گیری چندجانبه تفریحی، آموزشی و پژوهشی از شرایط طبیعی محیط زیست و رفتار مناسب افراد با محیط طبیعی است که در سراسر جهان بر چگونگی رشد اقتصادی، رفاه زیستی، حتی بر نوع نگرش های افراد تأثیر می گذارد. نگرش های افراد در مورد موضوعات محیطی بر اساس نوع ارزشی است که این اشخاص برای خود و دیگران قایل هستند [۱۲]. این تغییر به خودی خود صورت نخواهد پذیرفت و نیاز به پیش شرطهایی دارد، بدین منظور برخی عوامل پیش شرط لازم برای رفتار به حساب می آید.

الف) عوامل فردی

۱- دانش و آگاهی

دانش و آگاهی اساس نگرش انسان و رفتار افراد برای تعاملی دوستانه با محیط زیست می باشند. لذا بهبود محیط زیست نیازمند مشارکت افرادی آگاه از جایگاه محیط زیست در زندگی بشر است. دانش و شناخت به دانشجویان این امکان را می دهد که با کسب اطلاعات و دانش بتوانند قضاوت آگاهانه در مورد همه مسائل زیست محیطی در دانشگاه خویش داشته باشند. و همچنین افزایش آگاهی نسبت به منابع آلوده کننده خاک و آب و اثرات آنها بر محیط در پیشگیری از آلودگی تأثیر بسزایی دارد [۱۹]. آگاهی زیست محیطی شامل اطلاعات عمومی دانشجویان درباره اهمیت و نقش محیط زیست در زندگی شان است. تأثیر دانش، ارزش ها و باورهای زیست محیطی بر مصرف انرژی به مثابه یکی از صورت های رفتارهای مرتبط با محیط زیست نیز غیرمستقیم است. بر همین اساس تصور می شود که آگاه کردن دانشجویان از پیآمدهای زیست محیطی رفتارهایشان، می تواند آن ها را به در پیش گرفتن رفتار سبز مناسب تشویق کند شد [۱۴].

یکی از مهمترین عواملی که موجب تمایز بین دو گروه از دانشجویان که خود را درگیر فعالیتهای زیست محیطی می کنند، در مقایسه با دانشجویانی که خود را کمتر در این فعالیتها درگیر می کنند، می شود دانش دانشجو درباره مسایل زیست محیطی و نحوه عمل کردن به آن است. دانش و آگاهی اساس نگرش و رفتار دانشجویان برای تعاملی دوستانه با محیط زیست می باشند. از این رو بهبود محیط زیست نیازمند مشارکت دانشجویانی آگاه از جایگاه محیط زیست در دانشگاه و کشورشان است. [۴].

۲- نگرش و باور زیست محیطی

نگرش یکی از مهم ترین مفاهیم روانشناسی اجتماعی نوین است [۷]. از نظر مفهومی، نگرش زیست محیطی مجموعه ای از احساسات، تمایلات، عقاید و قضاوت های یک فرد نسبت به یک پدیده یا رخداد زیست محیطی در زندگی است. بنابراین محیط-زیست جزئی از نظام باورها و احساسات است. نگرش زیست محیطی را می توان نوعی سوگیری نسبت به محیط زیست یا بخشی از آن دانست که فرد را مستعد رفتار مطابق با آن می نماید. اهمیت نگرش در این است که مبنای رفتار و پیش شرط بروز رفتار سبز است. نگرش های زیست محیطی ادراکات یا ارزش هایی در مورد مسائل زیست محیطی معین هستند [۱۷].

باور زیست محیطی باورهایی هستند که نسبت به پیامدهای کار فرد در او پیدا می شوند از نوع ارزش گذارانه هستند و در اعتقاد به موفقیت یا شکست در کاری که پیش گرفته خلاصه می شوند. این باورها نگرش دانشجو را نسبت به کار مورد نظر تعیین می کنند. محیط زیست جزئی از نظام باورها و احساسات است. نگرش زیست محیطی را می توان نوعی سوگیری نسبت به محیط زیست یا بخشی از آن دانست که دانشجو را مستعد رفتار مطابق با آن می نماید. اهمیت نگرش در این است که مبنای رفتار

و پیش شرط بروز رفتار سبز است. نگرش‌های زیست‌محیطی ادراکات یا ارزش‌هایی در مورد مسائل زیست‌محیطی معین هستند [۳۶].

نگرش اکتسابی است، منجر به واکنش فرد نسبت به محیط می‌گردد و از همه مهمتر ثبات و دوام دارد. به عبارت دیگر، در صورتیکه نگرش فرد به مقوله محیط‌زیست، لزوم حفاظت و جلوگیری از تخریب آن به گونه‌ای تغییر یابد که منجر به واکنش و پاسخ مثبت فرد نسبت به محیط‌زیست شود، بر رفتار فرد تأثیرگذار خواهد بود و فرد رفتار مسئولانه‌تری در قبال محیط‌زیست خواهد داشت. زمانی که دانشجو خود را در قبال محیط‌زیست مسئول بداند، می‌تواند علاوه بر توجه به رفتار خود به رفتار دیگران در قبال محیط‌زیست نیز توجه کرده و در قبال آن واکنش نشان دهد. بنابراین، تغییر نگرش مقدمه تغییر رفتار است [۲۱]. در مجموع، مطالعات انجام شده درباره رابطه نگرش و رفتارهای دانشجویان حامی محیط‌زیست نشان داده‌اند، دانشجویانی که نگرش مثبت نسبت به محیط‌زیست دارند، به احتمال بیشتری در رفتارهای حامی محیط‌زیست درگیر می‌شوند [۴۰]. اما رابطه بین نگرش و رفتارهای محیط‌زیستی موضوعی پیچیده است. زیرا، مطالعات نشان داده‌اند اگرچه نگرش مساعد نسبت به محیط‌زیست می‌تواند به درگیر شدن دانشجو در رفتارهای حامی محیط‌زیست بیانجامد، اما رابطه علی-معلولی بین این دو بسیار ضعیف و یا در حد متوسط است [۴۱، ۵۰، ۵۱]. این رابطه ضعیف در مطالعه انجام شده در ایران نیز مورد تأیید قرار گرفته است [۱۸].

۳- هنجارها

هنجار نوعی انتظار رفتاری است که تا حدود زیادی از جانب گروهی از افراد یا به وسیله جامعه مراعات می‌شود. از این رو بیانیه‌های هنجاری، نوع خاصی از رفتار را تجویز می‌کنند. آنها مشخص می‌کنند که یک شخص، سازمان یا دولت چگونه باید عمل کند. هنجارگرایی در مفهوم اسلامی بر معیارهای حقیقی برگرفته از وحی تکیه دارد و جهت‌گیری ارزشی و دیدگاه هنجاری مدیران فعالیت‌های تصمیم‌گیری آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از دیدگاه صاحب‌نظرانی که به جنبه هنجاری توجه دارند، سازمان‌ها باید تعهدات اخلاقی داشته باشند و سازمان‌های مشروع سازمان‌هایی هستند که متعهد به مبانی ارزشی و تعهدات اخلاقی‌اند [۲۵]. کردار کنشگران به هنجارهای مرتبط با رفتار متکی است. در شرایطی که نگرش‌ها و هنجارها هر دو در رابطه مثبت با رفتار باشند «قصد انجام دادن عمل» زیاد خواهد بود. نگرش‌ها و هنجارها، هر دو تحت تأثیر «عقاید» فرد درباره یک عمل خاص هستند. حتی در سطح مفهومی جداکردن این سه از یکدیگر عملاً غیرممکن است [۳۲].

۴- کنترل رفتاری

کنترل رفتاری درجه‌ای از احساس فرد است که تا چه حد در مورد انجام یا عدم انجام یک رفتار تحت کنترل ارادی وی قرار دارد [۳۴]. کنترل رفتاری هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم از طریق قصد ممکن است بر رفتار تأثیر بگذارد که شامل عوامل کنترل داخلی و خارجی است. عوامل داخلی مربوط به خود شخص بوده و شامل مهارت‌ها، توانایی‌ها، اطلاعات و احساسات وی می‌باشد و در بررسی عوامل خارجی به فاکتورهایی همانند عوامل محیطی یا شغلی اشاره گردیده است و هر چه فرد بیشتر احساس کند که منابع و شرایط لازم برای انجام یک رفتار را دارد احتمال انجام آن رفتار بیشتر می‌شود [۳۵].

ب) عوامل فرهنگی

۱- فردگرایی

اگرچه امروز بسیاری از افراد خود را طرفدار محیط‌زیست می‌دانند، اما بر اساس نگرش‌های مثبت در جهت حفظ محیط‌زیست کاری انجام نمی‌دهند. دلیل احتمالی این امر این است که افراد در موقعیتی قرار می‌گیرند که میان منافع شخصی کوتاه مدت و منافع جمعی بلندمدت تعارض پیش می‌آید؛ بنابراین به نظر می‌رسد فردگرایی یکی از متغیرهایی است که بر رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه افراد تأثیرگذار است. در حقیقت فردگرایی بیشتر، رفتار زیست‌محیطی کمتری را به دنبال دارد. ذات فردگرایی در دنیای امروز، عاملی است که هم می‌تواند در جهت تحقق جامعه پایدار عمل کند و هم ایجاد چنین جامعه‌ای را به مخاطره بیندازد. در حقیقت فردگرایی مثبت یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه یافتگی است و معطوف به خودباوری، خودشکوفایی، اعتماد به نفس، استقلال فردی است که همگی دارای بار ارزشی مثبت هستند. درحالی که فردگرایی منفی معطوف

به خودمداری، منیت، کسب سود شخصی به قیمت متضرر شدن دیگران، اتکای افراطی به خود و داشتن شخصیت اقتدارگرا می‌باشد [۴۰].

۲- دیدگاه سلسله مراتبی

طبق منطق سلطه، هر پدیده و ارزشی را که بتوان در قالب تفکر «سلسله مراتب ارزش گذاری» گنجانده، چه در خصوص هم‌نوع و چه درباره طبیعت، منجر به اعمال سلطه نسبت به ضعیف‌تر می‌شود. دیدگاهی است که پیش از صنعتی شدن نیز شکل گرفته بود. دوگانگی‌هایی مانند طبیعت، فرهنگ، ذهن، احساس، عقل در تاریخ تفکر غرب به تقابل‌های شدید دوقطبی می‌انجامد [۳۳].

در همین شکل تفکر است که جهان و طبیعت که محیط‌زیست انسان‌ها محسوب می‌شود دیگر به عنوان یک ارگانیزم زنده در شناخته نمی‌شود، بلکه ماشینی در نظر گرفته می‌شود در جهت استفاده بشر برای رسیدن به خواسته‌هایش. همین نوع تفکر، در طول سالیان، نگاه توأم با احترام بشر به طبیعت را به نگاهی برتری جویانه مبدل می‌کند که نیازهای طبیعت در میان خواسته‌های بشر فراموش می‌شود [۵].

۳- مقدس شمردن طبیعت و باورهای اعتقادی

باورهای دینی و اعتقاد به خدا یکی از باورهای مؤثر بر رفتار، نگرش و دیگر باورهای بشر است. رابطه انسان با طبیعت در گذشته، به گونه‌ای دیگر بوده و علاوه بر تسخیر و استفاده آن، شامل رابطه دیگری نیز می‌شد و آن تقدیس طبیعت بود. این معنی طبیعت، یعنی مقدس بودن آن منجر به ایجاد حس احترام نسبت به طبیعت، در حین استفاده از آن می‌شده است و بدین ترتیب با معنی دادن به طبیعت، تمامی مسائلی که بشر امروزی به دنبال حل آن‌هاست، حل خواهد شد. [۵].

بدین منظور قداست دادن به منظور احترام و ارزشی خاص برای طبیعت قائل شدن و معنی بخشیدن به طبیعت و فضای سبز می‌تواند بر نگرش دانشجویان و رابطه آن‌ها با طبیعت تأثیر داشته و رفتارهای آن‌ها به سوی رفتارهایی مناسب و آشتی و ارزش قائل شدن برای دانشگاه و فضای سبز و محیط دانشگاه را به دنبال خواهد داشت و در عین حال دور شدن از این باورهای اعتقادی نیز می‌تواند به دور شدن دانشجویان به طبیعت و عدم احترام به دانشگاه منجر شود [۲].

ج) عوامل سیاسی-اجتماعی

۱- سرمایه اجتماعی

ارتباط محیط‌زیست و سرمایه اجتماعی از جمله موضوعات جدیدی است که مورد توجه محققان زیست‌محیطی مانند [۳۸، ۳۹، ۴۳، ۴۸، ۴۴] قرار گرفته است که معتقدند که سطوح سرمایه اجتماعی بر ترجیحات زیست‌محیطی دانشجویان و دانشگاه‌ها تأثیر به‌سزایی دارند. نتایج این تحقیقات نشان می‌دهد که سطح بالاتری سرمایه اجتماعی- با کاهش هزینه‌های فعالیت‌های جمعی- همکاری بین دانشجویان را تسهیل می‌کند و دانشجویان بیشتر در فعالیت‌های جمعی محیط‌زیستی در دانشگاه شرکت می‌کنند. در نتیجه فعالیت‌های فردی و خصوصی که دارای اثرات منفی زیست‌محیطی می‌باشد را کمتر انجام می‌دهند.

۲- بازخورد اجتماعی

در زمینه نحوه برخورد با رفتارهای افراد در زمینه محیط‌زیست باید در نظر داشت که ترس باعث می‌شود افراد تصمیمات درستی نگیرند. با قرار دادن تنها لیستی از اتفاقات ناگواری که در صورت عدم توجه رخ می‌دهد تعداد کمی از افراد ترغیب می‌شوند تا با این توضیحات تلاشی کنند زیرا در مقابل حجم زیاد مشکلات بدون راه حل مشخص درمانده می‌شوند و حس درماندگی به عمل یا تلاش نمی‌انجامد. ترس باعث می‌شود افراد دنبال حل مشکلات به سرعت برای خود، خانواده و جهان باشند و به جای تمرکز بر راه‌حل‌های تأثیرگذارتر به راه‌حل‌های کوتاه مدت روی آورند. از طرف دیگر بازخورد مثبت و تشویق در مقابل کوچک‌ترین قدم‌ها نیز تأثیر بسیار خوبی دارد. بازخورد اجتماعی در شکل‌دهی به رفتار ما اساسی است. لازم است چرخه‌های بازخورد واضح وجود داشته باشند تا خواسته‌های رفتاری را تقویت کند زیرا بازخورد مثبت لازمه یادگیری است. ایجاد فرهنگ پایدار در دانشگاه‌ها نیازمند زنده کردن احساس اجتماعی، ارتباط و آمیزش با محیط دانشگاه و دانشجویان با یکدیگر است. اصلاح روش زندگی، تنها در مورد محیط‌زیست و مشکلاتش نیست، بلکه در مورد تلاش با هم برای تغییر است. تغییر باید از هر کدام از ما آغاز گردد [۶].

۳- مشارکت و تقویت روحیه جمعی

کاهش فردگرایی و افزایش روحیه مشارکت، می‌تواند با فرهنگ‌سازی و تلاش در جهت آن عملی شود. باید مشارکت دانشجویان و کار جمعی و همچنین حس مسئولیت اجتماعی تقویت شود که این امر باعث می‌شود دانشجویان به دانشگاه و محیطی که در آن زندگی می‌کنند، دارای حس تعلق شوند و رفتارهای زیست‌محیطی بهتری داشته باشند. بهبود اوضاع فرایندی است که با مشارکت دانشجو از (پایین) و اقدامات مسئولان دانشگاه از (بالا) شکل می‌گیرد [۱۶].

د) عوامل موقعیتی

موقعیت مکانی و تعلق مکانی

یکی از مهم‌ترین مسائل روانشناسی زیست‌محیطی، تعلق مکانی است. موقعیت مکانی بر رابطه بین نگرش و رفتار سبز دانشجویان تأثیرگذار است. تعلق مکانی از جمله متغیرهای موقعیتی مؤثر بر رفتار سبز است که به رابطه احساسی بین افراد، گروه‌ها یا اجتماعات با محیط زیست فیزیکی خود اشاره دارد. در روانشناسی محیط زیست، تعلق مکانی بیانگر یک ارتباط یا پیوستگی مثبت بین فرد و یک مکان خاص است. این امر از دو بُعد شامل وابستگی مکانی و هویت مکانی برخوردار است و وابستگی مکانی که اهمیت مکان در فراهم آوردن شرایط حمایت از اهداف یا فعالیت‌های دلخواه را نشان می‌دهد، با ویژگی‌های فیزیکی یک مکان در ارتباط است. هویت مکانی به اهمیت نمادین یک مکان به عنوان منبعی برای احساسات و روابطی اشاره دارد که به زندگی معنا و منظور می‌بخشند. بدین ترتیب، هویت مکانی بخشی از هویت فردی را شرح می‌دهد که ضمن ارتقای حس تعلق به اجتماع، از اهمیت خاصی در ارزش‌های محیط‌زیستی برخوردار است. احساس تعلق خاطر به یک فضا، محیط یا مکانی مانند دانشگاه موجب حساس شدن دانشجو یا جامعه نسبت به آن مکان و در نهایت منجر به حفظ و صیانت از آن مکان در برابر تهدیدات می‌گردد. در واقع می‌توان این گونه انگاشت که تعلق خاطر احساسی، دارای یک رابطه مثبت و معنی‌دار با رفتارهای حامی محیط‌زیست است و گسترش آن از دانشگاه به جامعه می‌تواند در نهایت به صیانتی همه جانبه از محیط‌زیست در جوامع مبدل گردد [۲۷].

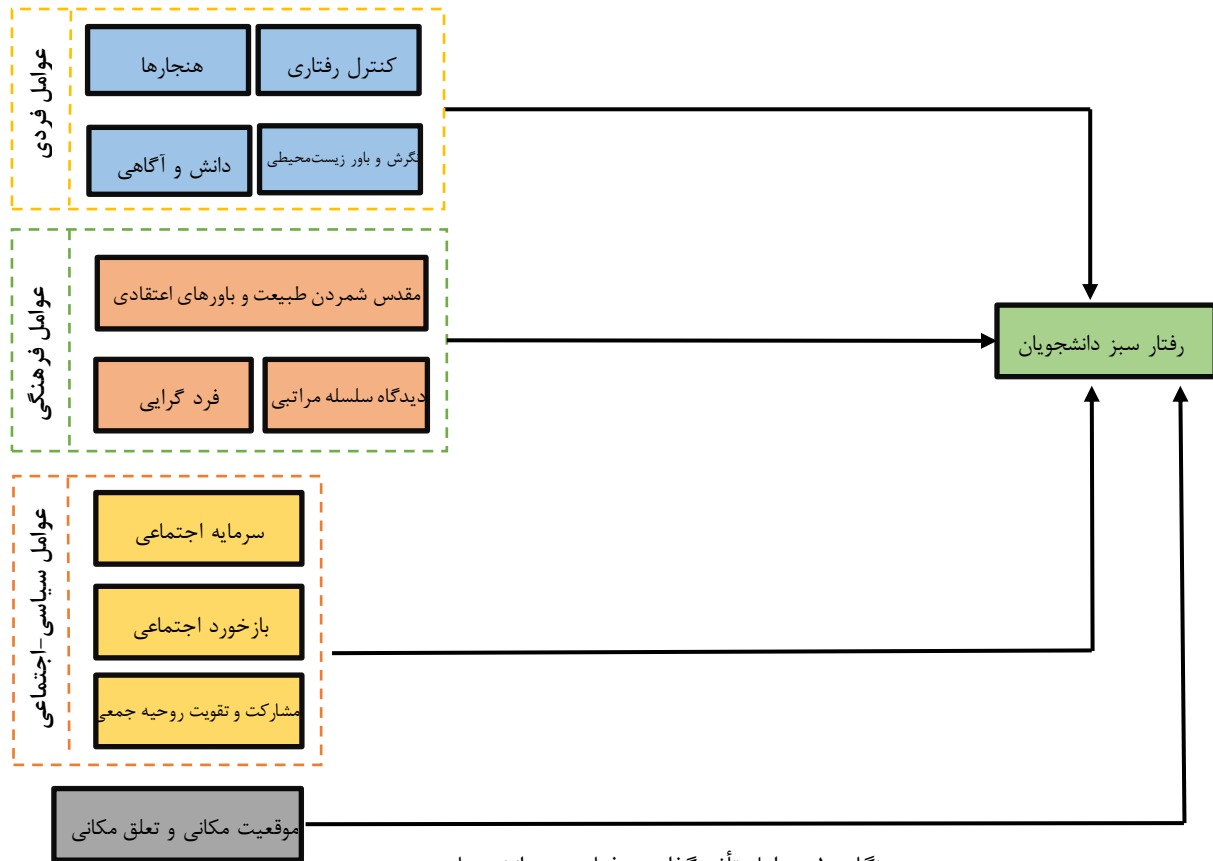
بحث و نتیجه‌گیری

رسیدن به معیارها و عوامل تأثیرگذار می‌تواند گامی برای رسیدن به جامعه‌ای از دانشجویانی که رفتار سبز و پایداری دارند. به طور کلی عوامل تأثیرگذار بر رفتار سبز را می‌توان در چهار دسته کلی فردی، فرهنگی، سیاسی اجتماعی و موقعیتی تقسیم بندی و جمع‌بندی کرد (نگاره ۱).

از مهم‌ترین عوامل فردی تأثیرگذار بر این رفتارها دانش و آگاهی است که با تأثیر بر نگرش به عنوان مبنای رفتار و پیش شرط بروز آن به رفتارهای محیط‌زیستی منجر می‌شود. از عوامل دیگر تأثیرگذار بر رفتارهای زیست محیطی، فردگرایی و درک چگونگی مدیریت مشترکات تمامی دانشجویها و تجدیدنظر در نگرش کمی به دانشگاه از الزام بهتر شدن ارتباط میان دانشجو و دانشگاه و رفتار سبز است؛ بنابراین فرهنگ‌سازی در جهت افزایش مشارکت و تقویت روحیه جمعی در دانشگاه‌ها علی‌الخصوص دانشگاه سبز و تغییر عادت‌های غلط باعث ایجاد مسئولیت اجتماعی شده و با افزایش حس تعلق دانشجویان به دانشگاه موجب ایجاد رفتار سبز می‌گردد. همچنین سرمایه اجتماعی به عنوان شبکه‌ای از هنجارها و اعتمادی که دانشجویان را قادر به داشتن کنش‌های مؤثرتر برای هدفی مشترک می‌کند راه‌حلی مناسب برای بهبود مسائل کنش جمعی در دانشگاه‌های سبز است.

هر چند دانشگاه‌های محدودی در ایران در راستای تحقق دانشگاه سبز تلاش می‌کنند، اما بی‌شک می‌توان به تداوم این روند در سایر دانشگاه‌های کشور نیز امیدوار بود. میزان موفقیت ایران در تحقق توسعه پایدار، به میزان تلاش و انگیزه و توفیق دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در این زمینه بر می‌گردد. شاید بتوان دهه آینده را در ایران دهه آموزش همگانی محیط‌زیست و توسعه پایدار دانست، اما زمینه ساز آن دانشگاه‌های سبز ایران هستند. بی‌شک در تمامی نقاط ایران دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی هستند که در مقیاسی کوچکتر از دانشگاه‌های پیشرو، درصد پیاده سازی طرح دانشگاه سبز بوده و از انگیزه‌ی کافی در این جهت نیز برخوردار هستند. اما به نظر می‌رسد که دستگاه‌های مسوؤل و دست اندرکار می‌بایست بیش‌از پیش به این امر توجه نموده و با تمهید سیاست‌های تشویقی و حمایتی ویژه از دانشگاه‌های سبز، راه صحیح و پایدار توسعه را برای سایر ارگان‌ها و مراکز آموزشی

روشن تر نمایند. ایجاد رشته‌های تحصیلات تکمیلی میان رشته‌ای در زمینه برنامه‌ریزی، طراحی، ایجاد و مدیریت مراکز آموزشی سبز از اولویت‌های اساسی است. همچنین در نظر گرفتن الزامات جدیدی برای مراکز آموزشی در شرف تأسیس و احداث، در خصوص اجرایی نمودن و رعایت معیارهای دانشگاه سبز، از دستگاه‌های مسوؤل انتظار می‌رود. البته در کنار تمام این تمهیدات، فراهم نمودن شرایط آسان‌تر ارتقاء و ادامه تحصیل برای فعالان دانشگاهی این حوزه؛ اعم از اعضای هیأت علمی، دانشجویان و کارکنان نیز انتظار دور از انصافی نخواهد بود.

نگاره ۱- عوامل تأثیرگذار بر رفتار سبز دانشجویان

منابع (شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد) در جوامع مدنی خصلتی خود تقویت‌کننده دارند و باعث ارتقاء همکاری، مشارکت مدنی، اعتماد متقابل و رفاه اجتماعی می‌گردند که هرچه این شبکه‌ها در جامعه‌ای متراکم‌تر باشند، احتمال بیشتری وجود دارد که دانشجویان بتوانند در راستای منافع جمعی مرتبط به محیط‌زیست و زندگی پایدار همکاری کنند. دور شدن از دیدگاه سلسله‌مراتبی نسبت به دانشگاه و مقدس شمردن طبیعت و باورهای اعتقادی همراه با معنی دادن به طبیعت و احترام گذاشتن به آن در حین استفاده و توجه به آن در جنبه‌های مختلف طراحی و زندگی می‌تواند راه حلی برای حل مشکلات امروزی باشد. علاوه بر این، برای تأثیرگذاری بر رفتار سبز، نیاز به فراهم آوردن بستری برای سازگاری متغیرهای فردی (نگرش) و متغیرهای موقعیتی وجود دارد تا علاوه بر تمایل دانشجویان برای انجام رفتار، موقعیت نیز تسهیلگر آن باشد. تعلق مکانی، وابستگی مکانی و هویت مکانی باعث ایجاد تعلق خاطر احساسی، حس تعلق به اجتماع و ارزش‌های زیست‌محیطی و پیشرفت با رفتارهای حامی محیط‌زیست می‌گردد.

به‌طور کلی می‌توان گفت برای ترویج رفتار سبز، نیاز به تحول در افکار و شیوه زندگی نسبت به جهان طبیعی دیده می‌شود. این توجه به زندگی با طبیعت و در آن، تأکیدی است بر اینکه نه شرایط طبیعی و نه اجتماعی نمی‌توانند بر دیگری تفوق داشته باشند، محیط طبیعی و محیط اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای درهم می‌آمیزند و در عوض یک فرآیند هم‌ساختی بوجود می‌آورند.

درواقع دانشجویان باید به واسطه آگاهی دریافته لزوم تغییر و اصلاح را در نگرش، ارزش‌ها و شیوه کنش خود نسبت به طبیعت و جهان پیرامون دریابند و میزان تأثیر رفتار خود در پیامدهای زیست‌محیطی را درک کرده تا با احساس مسئولیت و تعهد نسبت به خویشتن و پیرامون خود، زمینه را بر تغییر در وجوه گوناگون زندگی فراهم کنند. این تغییر می‌تواند گستره‌ای و در اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و رفتاری تأثیرگذار باشد. تغییر در شیوه زندگی دانشجویان در معماری و زیباسازی یک دانشگاه متجلی خواهد شد و در عین حال معماری و زیبایی دانشگاه نیز می‌توانند با طراحی‌های خلاق و دغدغه‌مند به شکل‌دهی شیوه زندگی دانشجویان منطبق با طبیعت و نیازهای دوسویه انسان و محیط زیست کمک شایان توجهی نمایند. در این میان شناخت این عوامل تأثیرگذار می‌تواند نقاط اثربخش را در وجوه مختلف زندگی اعم از زندگی روزمره و شیوه تولید و مصرف را شامل شود در ساخت‌های گوناگون فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، رفتاری و دانشگاهی نمایان‌تر نماید و بستری هموارتر و مناسب را برای رسیدن به دانشگاهی پایدار فراهم آورد.

منابع و مراجع

- [۱] ابوالحسنی، م. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر مدیریت منابع انسانی سبز و نیت رفتاری سبز بر رفتار کاری سبز: نقش جو روانشناسی سبز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی.
- [۲] احمدیان، د. و حقیقتیان، م. (۱۳۹۵). تحلیل جامعه شناختی نقش عوامل فرهنگی بر رفتارهای زیست محیطی شهری مورد مطالعه (شهروندان شهر کرمانشاه). مجله مطالعات جامعه شناختی شهری، ۶ (۱۸): ۵۱-۷۶.
- [۳] ادهمی، ع.ر. (۱۳۹۵). بررسی عوامل فرهنگی موثر بر رفتارهای معطوف به حفظ محیط زیست مورد مطالعه: ساکنین مناطق ۵ و ۱۸ شهر تهران. مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۷ (۱): ۱-۲۶.
- [۴] اسحاقی، س.ر، حجازی، ی، رضوانفر، ا.ر، علم بیگی، ا. (۱۳۹۶). تحلیل لجیت اثرات ابعاد نوآوری و نگرش بر رفتار زیست محیطی روستاییان استان اردبیل در ارتباط با فناوری‌های حفاظتی. مجله تحقیقات، اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۸ (۱): ۷۹-۹۲.
- [۵] اسلام زاده، و. (۱۳۸۲). مقدمه‌ای بر جامعه شناسی محیط زیست، نشر سازمان سبز - حزب اسلامی کار.
- [۶] آقایی، م. (۱۳۹۵). بررسی نقش فرهنگ زیست محیطی شهروندان اصفهان در تفکیک زباله‌های خانگی. فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، ۱۰ (۳): ۲۰۸-۱۸۷.
- [۷] جمشیدی، ع، تیموری، م، جمشیدی، م. و سرابی، س. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به کاشت برنج، مطالعه موردی: شهرستان شیروان و چرداول در استان ایلام، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۲ (۴۱): ۲۸۷-۲۹۷.
- [۸] حسن پور، ا و ابراهیمی، س. (۱۳۹۸). شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر رفتار سبز کارکنان با تکنیک DANP. فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، ۳۳ (۳): ۱۷۷-۲۰۷.
- [۹] حمایت خواه جهرمی، م، ارشاد، ف، دانش، پ. و قربانی، م. (۱۳۹۶). واکاوی رفتارهای زیست محیطی بر اساس TBP. فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، ۱۱ (۳): ۶۶-۳۱.
- [۱۰] خداداد، س. و شاهچراغی، ا. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی در جهت شکل گیری جوامع پایدار، دومین کنفرانس بین المللی تحقیقات در عمران، معماری و شهرسازی و محیط زیست پایدار.
- [۱۱] سیدعلوی، س.م، قلاوندی، ح، قلعه‌ای، ع. و محمدخانی، ک. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت بندی مؤلفه‌های مدیریت سبز دانشگاه‌ها. مجله علوم تکنولوژی محیط زیست، ۲۱ (۵): ۶۵-۷۹.
- [۱۲] شرفی، ل، علی بیگی، ا.ح. (۱۳۹۴). الگوی سنجش پایداری محیط زیست روستایی (مطالعه موردی: روستای شروینه در شهرستان جوانرود). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴ (۲): ۱۱۵-۱۳۲.
- [۱۳] صالح نیا، م، حیاتی، ب. و مولائی، م. (۱۳۹۴). شناسایی عوامل مؤثر در رفتارهای محیط زیستی ساکنین حوضه دریاچه ارومیه. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۷ (۲): ۳۴۳-۳۵۴.
- [۱۴] صالحی، ص. و امامقلی، ل. (۱۳۹۱). مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه مناطق شهری و روستایی شهرستان سنندج). فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۳ (۵): ۱۲۱-۱۴۸.
- [۱۵] صالحی، ص. سلیمانی، ک. و پازوکی نژاد، ک. (۱۳۹۴). بررسی نگرش و رفتار مسوولانه دانشجویان نسبت به محیط زیست. مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه استان مازندران. پژوهش‌های محیط زیست، ۶: ۱۱-۲۷۶-۲۶۵.
- [۱۶] صالحی، ص. و کریم زاده، س. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر ارزش‌های زیست محیطی بر رفتار زیست محیطی (مطالعه مناطق شهری ارومیه)، مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۵ (۲): ۶۱-۷۶.
- [۱۷] صالحی، ع. و آقامحمدی، ع. (۱۳۸۷). بررسی دانش، نگرش و مهارت‌های زیست محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۹۵: ۸۰-۹۷.
- [۱۸] عابدی سروسستانی، ا. (۱۳۹۰). واکاوی نگرش و رفتارهای زیست محیطی: مطالعه‌ای درباره دانشجویان کارشناسی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۷ (۲): ۱۰۹-۹۴.

- [۱۹] عباسزاده، م. و علوی، ل. (۱۳۹۵). نقش پدیده سرریز در گذار رفتار مسئولانه زیست‌محیطی از حوزه خصوصی به حوزه عمومی. *مجله محیط‌شناسی*، ۴۲ (۴): ۷۶۹-۷۵۳.
- [۲۰] عبداللهی، م. و فریادی، م. (۱۳۸۹). چالش‌های حقوقی سازمان حفاظت محیط‌زیست ایران. *مجله علوم محیطی*، ۷ (۴): ۱۴۳-۱۸۰.
- [۲۱] عزیز، و.، سواری، م.، صادقی، م.، و یآوری، غ. (۱۳۹۲). تحلیل نگرش دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر همدان نسبت به حفاظت از محیط‌زیست، فصلنامه آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۱ (۴): ۴۵-۲۷.
- [۲۲] عزیز، م.، مهدی‌زاده، ح. و شبیری، س. م. (۱۳۹۱). بررسی وضعیت رویکرد محیط‌زیستی زنان خانه‌دار شهر ایلام. *فصلنامه انسان و محیط‌زیست*، (۲۲): ۷۷-۷۸.
- [۲۳] فدایی، غ. ر. (۱۳۸۵). درباره اهمیت روش تحقیق و کاربرد آن، کنگره ملی علوم انسانی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- [۲۴] فردوسی، س.، مرتضوی، ش. و رضوانی، ن. (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین دانش زیست‌محیطی و رفتارهای محافظت از محیط. *پژوهشنامه علوم انسانی*، (۵۳): ۲۵۳-۲۶۶.
- [۲۵] فروتنی، ز. و بحرانی، ع. (۱۳۸۶). مدخلی بر تئوری هنجاری در مدیریت. *مجله پیک نور علوم انسانی*، ۶ (۱): ۵۲-۶۸.
- [۲۶] کریمی، س. (۱۳۹۶). رابطه دانش محیط‌زیستی با رفتار محیط‌زیست‌گرایانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا: نقش میانجی‌گری نگرش محیط‌زیستی، فصلنامه آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۶ (۲): ۷۷۷-۱۰۰۰.
- [۲۷] محرابی، م. ن.، غریبی، ج. و حیدری، ط. (۱۳۹۶). ارزیابی پذیرش فناوری سامانه ارتباطات خودرویی بر اساس نظریه یکپارچه پذیرش و استفاده از فناوری در میان رانندگان تاکسی بین شهری استان سمنان. *فصلنامه مدیریت توسعه فناوری*، (۱)۵: ۱۴۷-۱۶۴.
- [۲۸] مختاری ملک‌آبادی، ر. السادات عبداللهی، ع. و صادقی، ح. (۱۳۹۱). تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست‌محیطی شهری: مطالعه موردی، شهر اصفهان، ۱۳۹۱. *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۵: ۱۸-۲۰.
- [۲۹] مرادحاصلی، س. عطائی، پ. کریمی، ح. (۱۳۹۷). تعیین‌کننده‌های نگرش محیط‌زیست‌گرایانه دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، پژوهش‌های محیط‌زیست، ۹ (۱۸): ۲۹۸-۲۸۵.
- [۳۰] مرادی، ا. (۱۳۹۹). ارزیابی تاثیر عوامل موثر بر رفتار سبز (مطالعه موردی: شرکت پتروشیمی اصفهان)، دومانه علمی-تخصصی مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، سال پنجم، ۶ (۲۶): ۲۹-۴۰.
- [۳۱] ندرلو، س. و شمس، ع. (۱۳۹۴). بررسی دانش و نگرش محیط‌زیستی دانشجویان دانشگاه زنجان، *مجله علوم تکنولوژی محیط‌زیست*، (۴)۱۹: ۵۴۵-۵۵۷.
- [۳۲] نواح، ع. ر. و فروتن‌کیا، ش. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین کنش عقلانی و رفتارهای زیست‌محیطی (مورد مطالعه: جامعه شهری اندیشمک)، فصلنامه علمی محیط‌زیست، (۵۱): ۷۸-۶۹.
- [۳۳] یزدانی، ه. و شمس، ع. (۱۳۹۵). تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار زیست‌محیطی روستاییان شهرستان مریوان. *فصلنامه آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار*، ۴ (۴): ۸۶-۷۵.
- [34] Ajzen I. (2002). Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior1. *Journal of applied social psychology*, 32(4), pp. 665-83. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>
- [35] Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*. 50 (2), pp. 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- [36] Aminrad, Z., Azizi, M., Wahab, M., Huron, R., & Nawawi, M. (2010). Environmental Awareness and Attitude among Iranian Students in Malaysian Universities. *EnvironmentAsia* 3. <http://dx.doi.org/10.14456/ea.2010.34>

- [37] Bamberg, S., Moser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 27(1):14-25. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.12.002>
- [38] Dulal, H. B., Foa, R., & Knowles, S. (2011). Social capital and cross-country environmental performance. *The Journal of Environment & Development*, 20(2), 121-144. <https://doi.org/10.1177%2F1070496511405153>
- [39] Grafton, R. Q., & Knowles, S. (2003). Social capital and national environmental performance. Australian National University Economics and Environment Network Working Paper EEN, 206. <https://doi.org/10.1177%2F1070496504271417>
- [40] Hines, J. M., Hungerford, H. R., & Tomera, A. N. (1987). Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis. *The Journal of Environmental Education*, 18(2): 1-8. <https://doi.org/10.1080/00958964.1987.9943482>
- [41] Hini, D.; Gendall, P. & Kearnz, Z. (1995). The link between environmental attitudes and behavior. *Marketing Bulletin*, 6: 22-31. URL: <https://greenmetric.ui.ac.id/rankings/overall-rankings-2020>
- [42] Ibtissem, M. H. (2010). Application of value beliefs norms theory to the energy conservation behaviour. *Journal of Sustainable Development*, 3(2), 129. <https://doi.org/10.5539/JSD.V3N2P129>
- [43] Isham, J., Kelly, T., & Ramaswamy, S. (2002). Social capital and well-being in developing countries: an introduction. *Social capital and economic development: Well-being in developing countries*, 3-17. <https://doi.org/10.4337/9781781950388.00010>
- [44] Katz, E. G. (2000), "Social capital and natural capital: a comparative analysis of land tenure and natural resource management in Guatemala", *Land Economics*, 76(1), 114-132. <https://doi.org/10.2307/3147261>
- [45] Krajhanzl, J. (2010). Environmental and proenvironmental behavior. *School and Health*, 21(1), 251-274. URL
- [46] Lai, C. K., & Cheng, E. W. (2016). Green purchase behavior of undergraduate students in Hong Kong. *The Social Science Journal*, 53(1), 67-76. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2015.11.003>
- [47] Manisalidis, I., Stavropoulou, E., Stavropoulos, A., & Bezirtzoglou, E. (2020). Environmental and health impacts of air pollution: a review. *Frontiers in public health*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.00014>
- [48] Pretty, J., & Ward, H. (2001). Social capital and the environment. *World development*, 29(2), 209-227. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(00\)00098-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(00)00098-X)
- [49] Stern, P. C. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- [50] Tarrant, M. A. & Cordell, H. K. (1997). The effect of respondent characteristics on general environmental attitude-behavior correspondence. *Environment and Behavior*, 29: 618-633. <https://doi.org/10.1177%2F0013916597295002>
- [51] Thapa, B. 1999. Environmentalism: The relation of environmental attitudes and environmentally responsible behaviors among undergraduate students. *Bulletin of Science Technology Society*, 19: 426-438. <https://doi.org/10.1177%2F027046769901900512>
- [52] Varela-Candamio, L., Novo-Corti, I., & García-Álvarez, M. T. (2018). The importance of environmental education in the determinants of green behavior: A meta-analysis approach. *Journal of cleaner production*, 170, 1565-1578. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.09.214>